

«Ενημέρωση για την Πρόσβαση στην Εκπαίδευση»
Μεγάλη Αίθουσα του Δημοτικού Ωδείου Δράμας
23 Φεβρουαρίου 2018

Προσβάσιμο υλικό για μαθητές με αυτισμό

Πέτρος Γαλάνης
Δάσκαλος Ε.Α.
Δρ. Πανεπιστημίου Αθηνών

Διαταραχή Αυτιστικού Φάσματος (ΔΑΦ)

- Νευρο-αναπτυξιακή διαταραχή (APA, 2013):
  - › Διαταραγμένη κοινωνική αλληλεπίδραση και επικοινωνία
  - › Περιορισμένα ενδιαφέροντα και επαναλαμβανόμενα μοτίβα συμπεριφοράς
  - › Τρία επίπεδα σοβαρότητας ανάλογα το βαθμό υποστήριξης που χρειάζεται το άτομο
- Οργανική – πολυπαραγοντική αιτιότητα
- 1/68 παιδιά στις ΗΠΑ έχουν διάγνωση ΔΑΦ (Christensen et al., 2016)
- 70-80% των μαθητών με ΔΑΦ φοιτούν στα γενικά σχολεία (Υπ. Παιδ. Η.Β., 2014)

Ανάγκες
μαθητών με
ΔΑΦ

Ανάγκες
εκπαιδευτικών

Ανάγκες μαθητών με ΔΑΦ

- Εκτεταμένες ανάγκες υποστήριξης σε όλους τους τομείς τα ανάπτυξης:
  - Κοινωνικές δεξιότητες
  - Προφορικός λόγος και επικοινωνία
  - Σχολικές δεξιότητες (και αυτόνομη εργασία)
  - Διαχείριση/ έκφραση συναισθήματος
  - Συμπεριφορά
  - ...

Ανάγκες εκπαιδευτικών

Εκπαίδευση/
υποστήριξη

Τι θα διδάξω;

Πώς θα διδάξω;

Πώς θα αξιολογήσω;

Πώς θα διαχειριστώ
«δύσκολες»
συμπεριφορές;

Υλικο-τεχνική υποδομή

Τι υλικό θα
χρησιμοποιήσω;

Πού θα βρω το υλικό;

Με ποιο τρόπο θα το
αξιοποιήσω;

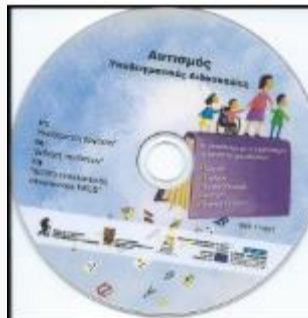
Ενδεικτικό υλικό αναρτημένο στο prosvasimo.gr

Αναλυτικά Προγράμματα
Ειδικής Αγωγής
και Εκπαίδευσης

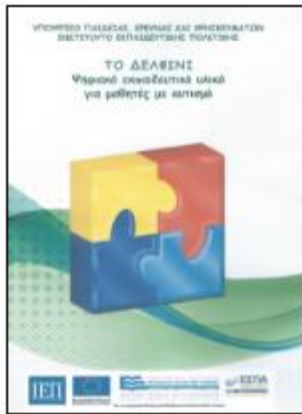
- ΑΠΣ για μαθητές με αυτισμό
(Μαυροπούλου και συν.)

Θεματικές Ενότητες	Στόχοι	Ενδεικτικές Δραστηριότητες ¹
Επίλυση προβλήματος	<p>Στο μαθητή πρέπει να δίνονται μαθησιακές ευκαιρίες ώστε:</p> <p>1. Να χρησιμοποιεί τα υλικά που του δίνονται για μια δραστηριότητα σύμφωνα με τις οδηγίες του εκπαιδευτικού.</p>	<p>1.1. Ο μαθητής ομαδοποιεί σε δύο μικρά κουτιά βόλους και κύβους που του δίνει ο εκπαιδευτικός όλους μαζί σε ένα μεγάλο κουτί.</p> <p>1.2. Ταξινομεί φωτογραφίες από δέντρα – σπίτια – αυτοκίνητα σε φάκελο εργασίας που έχει ετοιμάσει ο εκπαιδευτικός. Για τα πιο ικανά παιδιά οι φωτογραφίες μπορεί να αντικατασταθούν από εικόνες ή σκίτσα.</p>

Υποδειγματικές
Διδασκαλίες -
Αυτισμός

«Το Δελφίνι»

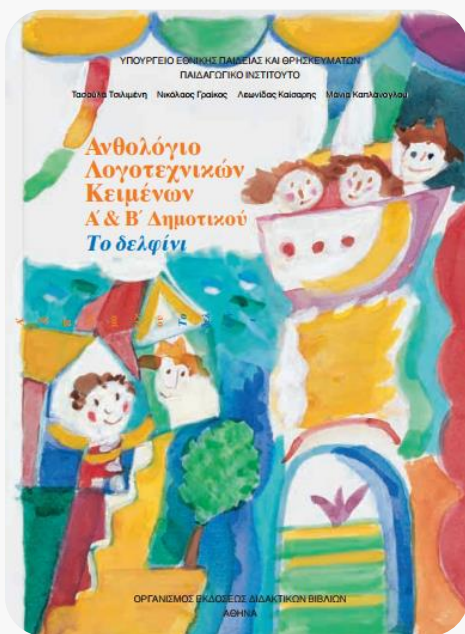

ΤΟ ΔΕΛΦΙΝΙ

- **Λογισμικό** και έντυπο υλικό για τη διδασκαλία δεξιοτήτων που σχετίζονται κυρίως με το μάθημα της Γλώσσας*

Περιεχόμενα

- Κείμενα Ανθολογίου Α'-Β' δημοτικού: 6 κείμενα και ποιήματα

ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑ

Η γελαστή οικογένεια

Πάνω στ' άσπρο το χαρτί
ζωγραφίζω ένα σπιτάκι,
καναπέ χαλί και τζάκι.

Καθιστούς στον καναπέ
σχεδιάζω έναν πατέρα
δυο παιδιά και μια μητέρα.

Κι επειδή θέλω πολύ
να φανεί στη ζωγραφιά μου
η χαρά που 'χει η καρδιά μου

των χειλιών τις άκρες κάνω
προς τα πάνω να κοιτάνε
κι έτσι όλοι τους γελάνε.

Μαρία Γουμενοπούλου

Μαρία Γουμενοπούλου

κι έτσι σγοι τσις λεγγλε
τιός τα υπρη τα κοιτανε
ατα χελιων με σιδες κρησε

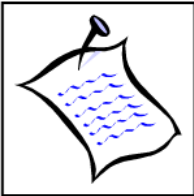
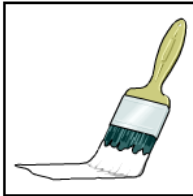

Κείμενα

Το δελφίνι

Η γελαστή οικογένεια

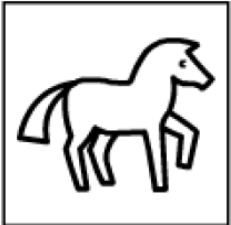
Πάνω στο άσπρο το χαρτί

Navigation icons: Home, Back, Settings, Zoom In, Zoom Out, Checkmarks, Play

- Πολυαισθητηριακή προσέγγιση του κειμένου:
  - Οπτικά ερεθίσματα που διευκολύνουν την κατανόηση
  - Ηχογραφημένη ανάγνωση
- Ρυθμίσεις:
  - Εμφάνιση κειμένου, μορφή οπτικών ερεθισμάτων, παρουσίαση πρόταση-πρόταση

Οπτικά ερεθίσματα

Εικονογράμματα
(μαύρο, άσπρο)

Σκίτσα (έγχρωμα,
μαυρόασπρα)

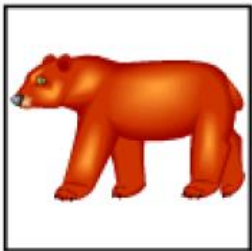

Εικόνες

Επιλογές

Λεξιλόγιο

- 985 λέξεις σε εικόνες (σε όλες τις γραμματικές εκφάνσεις)

Ενικός
αριθμός

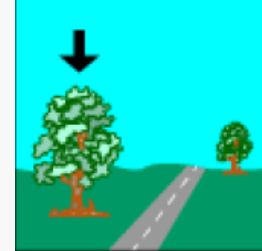
Πληθυντ.
αριθμός

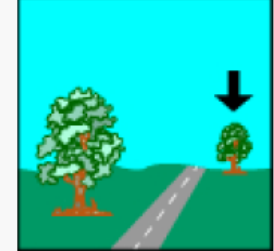
Ενεστώτας

Αόριστος

Επίρρημα
(κοντά)

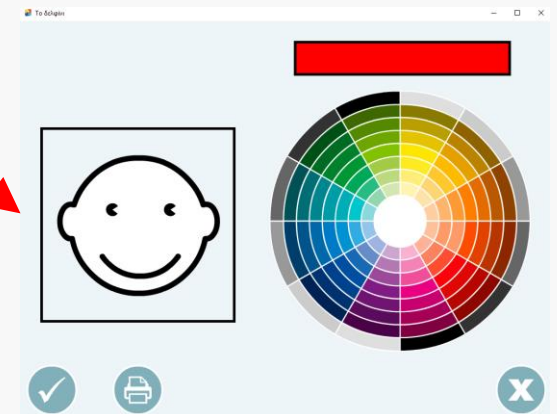

Επίρρημα
(μακριά)

- 7.300 λέξεις ηχογραφημένες
- Οργανωμένες ανά κατηγορίες (π.χ. ρούχα, συναισθήματα, ρήματα, επίθετα)

Δραστηριότητες

- Ακούει κάθε λέξη μεμονωμένα
- Γράφει κάτω από το κείμενο
- Ζωγραφίζει τις εικόνες

Μορφή ασκήσεων

- Πολλαπλών επιλογών
- Σωστού – λάθους
- Αντιστοίχισης
- Ταξινόμηση
- Κατηγοριοποίησης
- Συμπλήρωσης γράμματος
- Γραφής λέξης
- Ένωσης συλλαβών
- Μνήμης

Κατανόηση ανάγνωσης

Ενίσχυση λεκτική και με
οπτικά ερεθίσματα

Εκφώνηση οδηγιών

Το δελφίνι

Τι χρώμα έχει το χαρτί;

άσπρο

κόκκινο

μαύρο

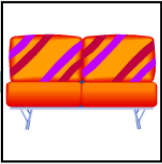
1 / 6

Λεξιλογίου

Το δελφίνι

Ταίριαξε τις λέξεις με τις εικόνες

καναπέδες

πατέρας

Ποιο ποσοστό είναι σωστό

← ↺ ↻

Το δελφίνι

Ταίριαξε τις λέξεις με τη σημασία τους.

λεφτά

γέρος

μεγάλος άνδρας

γριά

νύφη

φοράει νυφικό

χρήματα

Ποιο ποσοστό είναι σωστό

← ↺ ↻

Βάλε κάθε αντικείμενο στο σωστό δωμάτιο

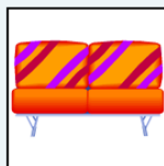
Κουζίνα

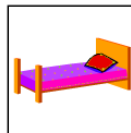
Μπάνιο

Σαλόνι

Ποιες προτάσεις είναι σωστές και ποιες λάθος;

Στην κουζίνα είναι το κρεβάτι.

Φωνολογικής επίγνωσης

Το δολφίνι

Επίλεξε το γράμμα που λείπει.

Τ Π

- άνω

1/11

Navigation icons: back, forward, home, search, volume, and a person icon.

Το δολφίνι

Ένωσε τις συλλαβές και φτιάξε τη λέξη.

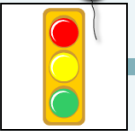

λά - γε - ω

Navigation icons: back, forward, home, search, volume, and a person icon.

Το δολφίνι

Ταίριαξε τα γράμματα με τις εικόνες

<input type="text"/>		<input type="text"/>
<input type="text"/>		φ
σ		<input type="text"/>
<input type="text"/>		κ

Navigation icons: back, forward, home, search, volume, and a person icon.

Γραφής

Το δελφίνι

Γράψε τη λέξη.

σταματάω

σταματ

μ σ ω ά τ α

      2 / 8

Γραμματικής

Βάλε τα αρσενικά, τα θηλυκά και τα ουδέτερα στις σωστές θέσεις.

Αρσενικά

Θηλυκά

Ουδέτερα

Ομιλία

Επιστροφή

Προηγούμενο

Επόμενο

Βάλε τις λέξεις σε αλφαβητική σειρά.

2

3

4

5

6

ποτάμι

σημαδεύω

δαγκώνω

νερό

Ομιλία

Επιστροφή

Προηγούμενο

Επόμενο

Βάλε στη σειρά τις λέξεις από τα λιγότερα γράμματα στα περισσότερα.

1

2

3

4

πάρω

σήμα

αμάξι

φανάρι

τροχονόμος

σαλιγκάρι

Άλλες περιοχές του Αναλυτικού Προγράμματος

ο δελφίνι

Όταν βλέπω τον αριθμό 2 και τον αριθμό 10 τότε λέω:

Η ώρα είναι: 2 και 10.

Η ώρα είναι: 2 χωρίς 10.

Το δελφίνι

Ταίριαξε κάθε εικόνα με το μήνα που ταιριάζει.

Ιανουάριος

Σεπτέμβριος

Δεκέμβριος

Χαρά

Θυμό

Φόβο

Το δελφίνι

2 / 5

The image shows a digital educational interface with two overlapping windows. The top window, titled 'ο δελφίνι', contains two rows of matching exercises. Each row shows a clock icon, the number '2', and the number '10'. The first row is labeled 'Η ώρα είναι: 2 και 10.' and the second 'Η ώρα είναι: 2 χωρίς 10.'. The bottom window, titled 'Το δελφίνι', has the instruction 'Ταίριαξε κάθε εικόνα με το μήνα που ταιριάζει.' and shows three boxes labeled 'Ιανουάριος', 'Σεπτέμβριος', and 'Δεκέμβριος'. Below these are four icons: a Christmas tree, a colorful abstract pattern, a house, and Santa Claus. A third window, also titled 'Το δελφίνι', is tilted and shows three emotion cards: 'Χαρά' (Joy) with a happy child, 'Θυμό' (Anger) with a man shouting, and 'Φόβο' (Fear) with a man in a chair. The interface includes navigation arrows, a page indicator '2 / 5', and a small 'ο δελφίνι' logo in the bottom left.

Δυνατότητα προσαρμογής και προσθήκης υλικού

- Προσθέτονται κείμενα
- Επιμελούνται κείμενα (γλωσσικά, προσθήκη εικόνων, σκίτσων)
- Προσθέτονται ασκήσεις
- Επιμελούνται/ προσαρμόζονται ασκήσεις
- Καθορίζονται ποιες εργασίες θα κάνει ο κάθε μαθητής (ανάθεση)
- Εκτύπωσης

Άσκηση Γραφής Λέξης: Γραφή

Δημιουργία άσκησης

Επαγγέλματα

- Λέξη**
- ανθοπώλης
- αστυνομικός
- βασκός
- γεωργός
- γιατρός
- γυμναστής
- δασκάλα
- δάσκαλος
- ζαχαροπλάστης
- ζωγράφος
- ηθοποιός
- ηλεκτρολόγος
- καπετάνιος
- κηπουρός

Διαθέσιμες λέξεις

- ανθοπώλης
- ανθοπώλη
- ανθοπώλες
- ανθοπωλών

Έγχρωμα σκίτσα

- δάσκαλος**
- γιατρός
- μανάβης
- πιλότος

Λέξη:
δάσκαλος

Πλήθος επιπλέον γραμμάτων:
1

Λέξη εκτός καταλόγου

Το δελφίνι

Επαγγέλματα

Λέξη

- ανθοπώλης
- αστυνομικός
- βασκός
- γεωργός
- γιατρός
- γυμναστής
- δασκάλα
- δάσκαλος
- ζαχαροπλάστης
- ζωγράφος**
- ηθοποιός
- ηλεκτρολόγος
- καπετάνιος
- κηπουρός

Διαθέσιμες λέξεις

- ζωγράφος**
- ζωγράφου
- ζωγράφο
- ζωγράφε
- ζωγράφοι
- ζωγράφων
- ζωγράφους

Έγχρωμα σκίτσα

Χωρίς λέξη

Πλαίσιο γραφής

2 x 2

Navigation icons: back, forward, home, search, and a 2x2 grid icon.

Εκτύπωση (pdf)

Το λογισμικό συνοδεύεται από:

- Εγχειρίδιο χρήστη
- Βιβλίο μαθητή: Έντυπο υλικό με προσαρμοσμένα (απλοποιημένα) κείμενα Ανθολογίου Α'-Β' δημοτικού: 6 κείμενα και ποιήματα
- Εγχειρίδιο εκπαιδευτικού

Πλεονεκτήματα

- Διευκολύνει την «πρόσβαση» στο ΑΠΣ του γενικού σχολείου με βάση τις αρχές της **διαφοροποιημένης διδασκαλίας**
- Κάνει τη διδασκαλία περισσότερο ελκυστική, βελτιώνοντας τα κίνητρα για συμμετοχή και συνεργασία
- Παρέχει ένα ελεγχόμενο εκπαιδευτικό περιβάλλον που διευκολύνει τη συγκέντρωση της προσοχής στο «σημαντικό ερέθισμα»
- Παρέχει νέες δυνατότητες εκπαίδευσης και **επικοινωνίας** μέσω πολυαισθητηριακών πηγών (οπτικά και ακουστικά ερεθίσματα)

- Παρέχει ανατροφοδότηση (ενίσχυση ή διόρθωση)
- Είναι αρκετά ευέλικτο, επιτρέποντας αλλαγές σε πολλές παραμέτρους, καθώς και προσθήκη νέου εκπαιδευτικού υλικού
- Διατηρεί σε αρχείο τις δραστηριότητες και επιδόσεις κάθε μαθητή

JUST KEEP WALKING

«Καθολικός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προσβάσιμου Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού»

- Έντυπος και ψηφιοποιημένος οδηγός εκπαίδευσης για μαθητές με ΔΑΦ: Καλές πρακτικές για τη σχολική τους ένταξη
- Έντυπο και Ψηφιοποιημένο υλικό με την μορφή Κοινωνικών Ιστοριών

Επιδίωξη ...

... να γεφυρωθεί το χάσμα μεταξύ:

Θεωρίας:

Εμπεριστατωμένων
διδακτικών
τεχνικών για την
εκπαίδευση
μαθητών με ΔΑΦ

Πράξης:

Εφαρμογής τους σε
νατουραλιστικές
συνθήκες, όπως
είναι η σχολική
τάξη

Περιεχόμενα οδηγού:

1. Θεωρητικό πλαίσιο
2. Βασικοί διδακτικοί στόχοι που προάγουν την ένταξη
3. Μέθοδοι και λίστες αξιολόγησης για τις καίριες για την ένταξη δεξιότητες
4. Βασικές διδακτικές διαδικασίες
5. Εμπειριστατωμένες διδακτικές τεχνικές για κάθε τομέα παρέμβασης
6. Συνεργασία εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής

Πίνακας 1. Βασικά χαρακτηριστικά της Διαταραχής Αυτιστικού Φάσματος

Βασικά χαρακτηριστικά της ΔΑΦ	Περιγραφή
<p>1 Ελλείμματα στις κοινωνικές και επικοινωνιακές δεξιότητες</p> <ul style="list-style-type: none"> • Εμφανίζουν έλλειψη ενδιαφέροντος για τους άλλους ανθρώπους, δεν αναζητούν και μάλιστα αποφεύγουν την αλληλεπίδραση τόσο με ενήλικες όσο και με συνομήλικα παιδιά. • Αλληλεπίδραση που χαρακτηρίζεται ως παθητικός ή ιδιοσυγκρασία που χαρακτηρίζεται ως παθητικός ή • Δυσκολεύονται να ανταλλάξουν πληροφορίες και • Δεν λαμβάνουν πληροφορίες και • Δεν ανταλλάσσουν πληροφορίες και • Δεν αναζητούν πληροφορίες και • Αδυναμία μοιρασμού πληροφοριών • Κατάχρηση λεξιλογίου • Επικοινωνιακές δεξιότητες 	<p>3 Ελλείμματα στην ανάπτυξη του προφορικού λόγου</p> <p>Το εύρος των δυσκολιών τους κυμαίνεται: από πλήρη απουσία προφορικού λόγου, έως ήπιες πραγματολογικές αποκλίσεις. Ενδεικτικά μπορεί να έχουν:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ακατάληπτη άρθρωση • Ιδιόμορφη προσωδία • Ακατάλληλη ένταση φωνής • Ηχολαλίες – επαναληπτικό λόγο • Δυσκολίες στην κατανόηση αφηρημένων εννοιών, αλλά ακατάλληλη κατανόηση εντολών και οδηγιών • Ελλείμματα στο <u>μορφοσυντακτικό</u> τομέα • Ελλείμματα στον περιγραφικό και αφηγηματικό λόγο • Διατύπωση μη αποδεκτών κοινωνικά σχολίων ή σχολίων που συνάδουν με την κοινωνική συνθήκη • Δυσκολία στη διατήρηση της συζήτησης (δεν εισάγουν θέματα, δεν εναλλάσσουν σειρά, ή παρέχουν πληροφορίες προκειμένου να διατηρήσουν) • Δυσκολία να κατανοήσουν σχήματα λόγου, όπως η μεταφορά, η παρομοίωση και η ειρωνεία, αλλά και το χιούμορ.
<p>2 Δυσκολίες στην αναγνώριση και εκδήλωση του συναισθήματος</p> <ul style="list-style-type: none"> • Δυσκολίες στην αναγνώριση και εκδήλωση του συναισθήματος • Υπερ-επιλεκτικότητα • Υπερ-επιλεκτικότητα 	<p>4 Ελλείμματα στις δεξιότητες μίμησης</p> <ul style="list-style-type: none"> • Ελλείμματα σε δεξιότητες, όπως η μίμηση κινήσεων ή φωνών, της στοματικής κοιλότητας, καθώς και εκφράσεων προσώπου
<p>5 Δυσκολίες στη συγκέντρωση της προσοχής και <u>υπερ-επιλεκτικότητα</u></p> <ul style="list-style-type: none"> • Συμπτώματα Διαταραχής Ελλειμματικής Προσοχής με ή χωρίς <u>Υπερκινητικότητα</u> • <u>Υπερ-επιλεκτικότητα</u>: η προσοχή τους στρέφεται επιλεκτικά σε ορισμένα χαρακτηριστικά των ερεθισμάτων ή περιβάλλοντος (π.χ. το χρώμα, το όνομα), με συνέπεια 	

δυσκολεύοντα να αναγνωρίσουν αντικείμενα, σύμβολα και γενικεύσουν δεξιότητες σε νέες συνθήκες

Βασικοί διδακτικοί στόχοι που προάγουν την ένταξη

Κοινωνικές δεξιότητες

- 1 Ανταποκρίνεται σε επικοινωνιακές προσπάθειες των συμμαθητών του (π.χ. ανταποδίδει χαιρετισμό, απαντά σε ερωτήσεις, ανταποκρίνεται σε κομπλιμέντα, ακολουθεί εντολές των συμμαθητών του, μεταφέρει μηνύματα)
- 2 Λαμβάνει πρωτοβουλίες για αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές του (π.χ. διατυπώνοντας ερωτήσεις, σχόλια, απαγορεύσεις-κατηγορηματικές δηλώσεις, προσκλήσεις, κομπλιμέντα, δηλώσεις αποχωρισμού, κάνοντας ανακοινώσεις, ζητώντας την άδεια να μετέχει στο παιχνίδι, ή να πάρει ένα παιχνίδι-αντικείμενο που ανήκει σε συμμαθητή του)
- 3 Ανταλλάσσει πληροφορίες κατά τη διάρκεια ομαδικών ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων (π.χ. «πώς πέρασε το Σαββατοκύριακο;»)
- 4 Συμμετέχει και διατηρεί τη συζήτηση με συμμαθητές του ή με το εκπαιδευτικό προσωπικό (π.χ. διατυπώνοντας ερώτηση σχετικά με κάποια δήλωση του συμμαθητή του)
- 5 Κατά την αλληλεπίδραση με διατηρεί τη βλεμματική επαφή με το συνομιλητή του
- 6 Στο διάλειμμα παραμένει σε χωρική εγγύτητα με τους συμμαθητές του (δεν απομονώνεται), χωρίς, όμως, να παραβιάζει τον προσωπικό χώρο του καθενός
- 7 Μετέχει σε ομαδικά παιχνίδια στο διάλειμμα (π.χ. κλασικά παιχνίδια, παιχνίδια ρόλων)
- 8 Τηρεί τους κανόνες των ομαδικών παιχνιδιών
- 9 Περιμένει τη σειρά του για να παίξει σε ομαδικά παιχνίδια
- 10 Ακολουθεί τις οδηγίες συμμαθητών του για την εκτέλεση κάποιων παιχνιδιών

Λίστες αξιολόγησης σημαντικών για την ένταξη δεξιοτήτων

A	ΜΑΘΗΤΗΣ	¹	Παρατηρήσεις
1	Σε ποιες δραστηριότητες τα καταφέρνει;		
2	Τι του αρέσει να κάνει (& ενισχυτές);		

	Προσαρμογή στο σχολικό περιβάλλον:		Π
1	Προσέρχεται και αποχωρεί στην ώρα του;		
2	Ακολουθεί αυτόνομα τις ρουτίνες και κανόνες του σχολείου (π.χ. πρ. προσ.);		
3	Μετακινείται ανεξάρτητα στους χώρους του σχολείου;		
4	Αυτοϋπηρετείται;		
5	Ανέχεται το θόρυβο και την πολυκοσμία της τάξης και του διαλ.;		
6	Ακολουθεί τις εντολές & υποδειξεις της ΕΠΣ;		
7	Κάθεται με κάποιο συμμαθητή του;		
8	Δείχνει ευχαριστημένος;	8	

Φοίτηση σε ΤΕ; Στόχοι:
Πρόγραμμα φοίτησης:

	Προφορικός λόγος		Π
1	Έχει δυσκολίες άρθρωσης;		
2	Επίπεδο προφορικού λόγου σε επίπεδο κατανόησης:	λέξη - απλή πρ	

	Προβλήματα συμπεριφοράς		
1	Εκδηλώνει προβλήματα συμπεριφοράς;		
2	Εκδηλώνει στερεοτυπίες/ εμμονές;		
3	Ενοχλεί με την ομιλία του ή τη συμπεριφορά του την τάξη;		
4	Συμμορφώνεται – Επαναφέρεται εύκολα (από ΕΠΣ / δασκάλα);		

ABC ανάλυση:

Τι προηγήθηκε;

Τι μορφή έχει η προβληματική συμπεριφορά;

Τι ακολούθησε;

Ποια είναι τα πιθανά αίτια της συμπεριφοράς του;

- Αναζήτηση προσοχής;
- Διεκδίκηση/διατήρηση αντικειμένου/δραστηριότητας;
- Αποφυγή/διαφυγή;
- Λήψη ενίσχυσης μέσω αισθήσεων;

	Δεξιότητες αλληλεπίδρασης		Παρατηρήσεις
1	Δείχνει ενδιαφέρον για τα άλλα παιδιά;		
2	Λαμβάνει πρωτοβουλίες για αλληλεπίδραση με τους συμμαθητές;		
3	Απευθύνεται προς ολόκληρη την τάξη/ ομάδα συμμαθητών		
4	Μοιράζεται ενδιαφέροντα και επιτεύγματα;		
5	Ανταποκρίνεται σε επικοινωνιακές πρωτοβουλίες των συμμαθητών;		

Βασικές διδακτικές τεχνικές

Ορισμός/ Περιγραφή: Συμβολικές αναπαραστάσεις (π.χ. μάρκες, αυτοκόλλητα) που ανταλλάσσονται με έναν πρωτογενή ή δευτερογενή ενισχυτή, αποκτώντας ενισχυτική ισχύ

Βήματα:

1. Αξιολογούμε την ετοιμότητα του μαθητή να εφαρμόσει ένα σύστημα ανταλλάξιμων αμοιβών
2. Επιλέγουμε τις δεξιότητες που θα ενισχυθούν μέσω του συστήματος
3. Επιλέγουμε τις ανταλλάξιμες-συμβολικές αμοιβές
4. Επιλέγουμε τον τελικό ενισχυτή
5. Καθορίζουμε τον αριθμό των συμβολικών αμοιβών που απαιτούνται προκειμένου να ολοκληρωθεί η ανταλλαγή με τον τελικό ενισχυτή
6. Αποσύρουμε το σύστημα ανταλλάξιμων αμοιβών

Παράδειγμα:

Ο Γιώργος φοιτά στη Β' τάξη του ΔΣ. Παρότι μπορεί να απαντήσει σε πολλές ερωτήσεις που θέτει ο δάσκαλος, δεν το κάνει. Η εκπαιδευτικός ΠΣ χρησιμοποιεί ένα σύστημα ανταλλάξιμων αμοιβών για να ενισχύσει τη συγκεκριμένη συμπεριφορά. Κάθε φορά που ο Γιώργος σηκώνει το χέρι και απαντά σε μια ερώτηση παίρνει ένα τικ στο πρόχειρό του. Όταν συμπληρώσει 6 τικ, κερδίζει ένα αυτοκόλλητο δεινόσαυρο για τη συλλογή που κάνει.

Εμπειριστατωμένες διδακτικές τεχνικές για κάθε τομέα παρέμβασης

Κοινωνικές δεξιότητες

A. Παιδαγωγικές προτάσεις:

- Αναθέτουμε ομαδικές εργασίες σε τακτική βάση (π.χ. εκτέλεση των ασκήσεων του βιβλίου μαζί με το διπλανό τους, projects).
- Εφαρμόζουμε ολοκληρωμένα προγράμματα για τις κοινωνικές/ επικοινωνιακές δεξιότητες και την έκφραση/διαχείριση του συναισθήματος για ολόκληρη την τάξη.
- Ζητάμε από κάποιους δεκτικούς συμμαθητές να τους συμπεριλαμβάνουν στις παρέες τους στο διάλειμμα, να τους βοηθάνε όταν χρειαστεί ή/και να καλούν έναν εκπαιδευτικό όταν παρουσιάζεται κάποιο πρόβλημα. Παρέχουμε συχνά ανατροφοδότηση και ενίσχυση στους μαθητές τυπικής ανάπτυξης για τη βοήθειά τους.

B. Διδακτικές τεχνικές

(με παραδείγματα και υπερσυνδέσεις με άλλα παραδοτέα και υλικό από το prosvasimo.gr)

- Παροχή λεκτικού προτύπου προς μίμηση (π.χ. να αποκρίνονται, να χαιρετούν)
- Κατ' ευκαιρία διδασκαλία (π.χ. να λαμβάνουν πρωτοβουλία για αλληλεπίδραση)
- Οπτικές υπενθυμίσεις (π.χ. να περιμένουν, να εργάζονται ήσυχα)
- Κοινωνικές ιστορίες
- Συμμετοχή συμμαθητών (για παιχνίδι, αλληλεπίδραση)
- Στρατηγικές αυτοδιαχείρισης
- Ενίσχυση

Ρόλοι εκπαιδευτικών γενικής και ειδικής αγωγής και πλαίσια συνεργασίας

Χαρακτηριστικά εκπαιδευτικού γενικής αγωγής που διευκολύνουν την ομαλή ένταξη μαθητών με ΔΑΦ

1. Είναι θετικός στην ένταξη.
2. Έχει αυτοπεποίθηση ως εκπαιδευτικός.
3. Διαχειρίζεται αποτελεσματικά τον χρόνο.
4. Είναι δεκτικός και επιδιώκει την ανάπτυξη των επαγγελματιών.
5. Είναι οργανωτικός αλλά και ευέλικτος.
6. Διαφοροποιεί τη διδασκαλία ανάλογα με τις ανάγκες των μαθητών της τάξης.
7. Προγραμματίζει χρόνο για την παρέμβαση των εκπαιδευτικών ειδικής αγωγής.
8. Μετέχει ενεργά στην επιμόρφωση των εκπαιδευτικών παράλληλης στήριξης.
9. Παρέχει τακτικά βοήθειες και συμβουλές.
10. Διαχειρίζεται τα προβλήματα συμπεριφοράς με θετικό τρόπο.

Χαρακτηριστικά του εκπαιδευτικού παράλληλης στήριξης που διευκολύνουν την ομαλή ένταξη μαθητών με ΔΑΦ

1. Έχει εκπαιδευτεί στην αντιμετώπιση της ΔΑΦ και στις παιδαγωγικές της έννοιες.
2. Είναι δημιουργικός, με φαντασία και αυτοπεποίθηση.
3. Γνωρίζει το μαθητή και τον τρόπο μάθησής του (π.χ. ενημερώνεται από τον φάκελο του παιδιού, αξιολογεί σε τακτική βάση, διατηρεί εκπαιδευτικό ημερολόγιο).
4. Διαμορφώνει θετική παιδαγωγική σχέση μαζί του.
5. Παρέχει βοήθεια σε όλους τους τομείς: Τον διευκολύνει, λειτουργώντας ως μεσολαβητής, στην κατανόηση του προφορικού λόγου, των σύνθετων κοινωνικών ερεθισμάτων, καθώς και των απαιτητικών σχολικών εργασιών.
6. Υποστηρίζει διακριτικά το μαθητή.
7. Συνεργάζεται στενά με τον εκπαιδευτικό της τάξης με στόχο την καλύτερη δυνατή εκπαίδευση του μαθητή.
8. Προγραμματίζει την απόσυρση της βοήθειας και της παρουσίας του.

Μελέτες περίπτωσης

Εξατομικευμένο Εκπαιδευτικό Πρόγραμμα

Όνομα μαθητή: Αλέξανδρος ..... Ημ. Γένν: .....

Τάξη: Δ' ..... Σχολείο: .....

Διδακτικοί στόχοι

Διδακτικές τεχνικές και διαδικασίες

A. Ολοκληρώνει τις εργασίες που του αναθέτονται

1. Προσαρμόζουμε προκαταβολικά τις απαιτήσεις των εργασιών (ειδικά των γραπτών) στις δυνατότητες του Αλέξανδρου, διαφοροποιώντας το πρόγραμμα διδασκαλίας. Για παράδειγμα:
  - (α) Μειώνουμε τον αριθμό των φορών που πρέπει να κάνει την αντιγραφή, ή του δίνουμε τις ασκήσεις σε φωτοτυπία, αντί να πρέπει να τις αντιγράψει από τον πίνακα.
  - (β) Διαφοροποιούμε τα τεστ δίνοντας κυρίως ασκήσεις τύπου:

ΣΤ. Αλληλεπιδρά με τους συμμαθητές του κατά τη διάρκεια του διαλείμματος

1. Χρησιμοποιούμε μια εικονογραφημένη «κοινωνική ιστορία» σχετικά με το πώς να ζητά από τους συμμαθητές του να παίξουν στο διάλειμμα (Βλέπε Εικόνα 4 στο Παράρτημα).
2. Του ζητάμε να καταγράψει, σε ημερήσια βάση, σε ένα ημερολόγιο πόσες και τι είδους προσπάθειες έκανε προκειμένου να αλληλεπιδράσει με τους συμμαθητές του στο διάλειμμα. Ορίζουμε ένα σύστημα πόντων, ως ανταμοιβές, για τις αλληλεπιδράσεις του, τους οποίους ανταλλάσει με μια επιθυμητή δραστηριότητα (να ασχοληθεί την τελευταία ώρα, ή στο τελευταίο διάλειμμα με το tablet παίζοντας κάποιο εκπαιδευτικό παιχνίδι) (Βλέπε Εικόνα 5 στο Παράρτημα).
3. Οργανώνουμε σε ένα διάλειμμα ένα παιχνίδι (κατά προτίμηση κάποιο παιχνίδι που αρέσει στον Αλέξανδρο) μαζί με 2-3 δεκτικούς συμμαθητές του. Παρέχουμε υποστήριξη στον Αλέξανδρο, βοηθώντας τον εάν χρειάζεται στο παιχνίδι και έπαινο σε τακτική βάση.
4. Σταδιακά απομακρυνόμαστε παρεμβαίνοντας όποτε χρειάζεται στην οργάνωση του παιχνιδιού, ή στην εισαγωγή ενός νέου

Θεματικές κοινωνικών ιστοριών

- Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη
- Κατανόηση κοινωνικών καταστάσεων
- Διαχείριση κινδύνων και κρίσεων για την ασφάλεια και υγεία των μαθητών με αναπηρία

Κοινωνικές Ιστορίες

- Σύντομες γραπτές περιγραφές του τι θα συμβεί ή πώς αναμένεται ένα παιδί να συμπεριφερθεί σε μια συγκεκριμένη συνθήκη (μπορεί να συνοδεύονται από εικόνες).
- Απαντάνε σε ερωτήματα: ποιος, τι, πού, πότε, γιατί, πώς κλπ.

Δεν σηκώνομαι από τη
θέση μου μέσα στην
τάξη

Όταν χτυπάει το κουδούνι όλα τα
παιδιά μπαίνουν στην τάξη και
καθόμαστε στις θέσεις μας.

Όλα τα παιδιά καθόμαστε ήσυχα και
η δασκάλα αρχίζει το μάθημα.

Μερικές φορές θέλω να σηκωθώ
από την θέση μου.

Αν σηκωθώ από τη θέση μου, θα
διακόψω το μάθημα. Τότε τα παιδιά
δεν θα μπορούν να
παρακολουθήσουν το μάθημα και
θα αναστατωθούν αρκετά.

Χρειάζεται να καθίσω λίγο ώρα ακόμα
στη θέση μου μέχρι να τελειώσει το
μάθημα. Και όλοι τότε θα μπορέσουμε
να παρακολουθήσουμε με προσοχή το
μάθημα.

Αν όμως υπάρχει μεγάλη ανάγκη να
βγω έξω για να πω νερό ή να πάω
στην τουαλέτα, μπορώ να σηκώσω
το χέρι μου και να ζητήσω από τη
δασκάλα να βγω για λίγο έξω.

Όταν επιστέψω, χρειάζεται να
ξανακαθίσω στη θέση μου και να
περιμένω να χτυπήσει το κουδούνι,
μέχρι να ξανασηκωθώ.

Ευχαριστώ!

petros.galanis@gmail.com

Το έργο «Καθολικός Σχεδιασμός και Ανάπτυξη Προσβάσιμου Ψηφιακού Εκπαιδευτικού Υλικού» με κωδικό ΟΠΣ (MIS) 5001313 υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Ανάπτυξη Ανθρώπινου Δυναμικού, Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» (ΕΣΠΑ 2014-2020) και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο – ΕΚΤ) και από εθνικούς πόρους.